

Вплив ринкового макросередовища на процеси регіоналізації

В даній статті досліджено вплив ринкового макросередовища на процеси регіоналізації агропромислової сфери, виявлено основні складові ринкового макросередовища регіоналізації АПК, проаналізовано особливості функціонування рентного механізму регіоналізації АПК, його основні складові і наслідки.

регіоналізація, агропромисловий комплекс (АПК), макросередовище, рента, рентний механізм

Проведення радикальних суспільно-економічних реформ, курс на створення ринкових засад господарювання, якісно нова концепція розвитку, зростання місця й ролі регіонів у системі економічних відносин, посилення соціальної та екологічної орієнтації економіки – все це вимагає розробки і обґрунтування теоретичних, методичних і практичних основ формування ринкового механізму господарювання у міжгалузевих комплексах. В сучасних умовах господарювання в контексті ринкових перетворень особливої значимості набуває процес регіоналізації.

Процес регіоналізації є багатоаспектним, що проявляється на різних територіально-таксономічних рівнях і характерний для всіх галузей і сфер національної економіки, включаючи й агропромисловий комплекс. Ринкова модернізація, істотно модифікуючи базові умови аграрного відтворення, проектується і на його мезоекономічну сферу, коригує і видозмінює вектори регіоналізації, дає даному процесу додатковий досить істотний імпульс.

У зв'язку з цим актуалізується проблема пошуку ефективних схем, моделей і інструментів організації АПК в умовах домінування регіональної парадигми, обґрунтування економічного механізму його адаптації до системної трансформації агропромислової сфери регіонів України на етапі посткризового розвитку.

Зростаюча значимість процесу регіоналізації, у тому числі й в АПК, викликає підвищений інтерес науковців до даної проблеми. Досить глибоко і обґрунтовано дослідили питання розвитку АПК в регіональному аспекті в своїх працях Л.Г. Чернюк [1], Д.В. Клиновий [1], П.Ф. Веденичев [2], Б.Й. Пасхавер [2], П.П. Борщевський [3], В.О. Ушкаренко [3], Л.О. Мамуль [4].

Метою даної статті є дослідження впливу ринкового макросередовища на процес регіоналізації агропромислової сфери.

Процес регіоналізації АПК (як і будь-якої іншої господарської сфери) має свою багатоаспектну економічну причинність, тобто фактичну обумовленість конкретними формами взаємодії ринкових суб'єктів у процесі виробництва, розподілу, обміну й споживання продукції агрокомплексу. Передумови регіоналізації (фактично, комбінації й рекомбінації факторів виробництва в їх територіально-локалізаційному контексті, процесу, що формує, відтворює і модифікує, насамперед, мезомасштаб сучасної економіки) при цьому проявляються й у мікрмасштабі, і на макрорівні, тобто носять як би „наскрізний”, тотальний характер.

Макроекономічні фактори і умови регіоналізації багатоаспектні, вони

визначають:

- загальну основу регіоналізації (становлення ринкових відносин сприяло, зокрема, посиленню регіоналізації економіки, її подальшій поляризації, зростанню конкуренції й т.д.);
- функціональну стратифікацію єдиного макроекономічного середовища, яка супроводжується виокремленням як „регіонів-продавців”, так і „регіонів-споживачів” продукції агрокомплексу в їхній системній єдності;
- здатність кожного конкретного регіону виступати в іпостасі специфічної макроекономічної системи, що породжує фактичну „мозаїку” регіональних „квазімакроекономік” зі специфічним ринковим середовищем функціонування АПК (у його конкретних територіально-організованих формах), особливим інвестиційним, підприємницьким та ін. кліматом і т.д. [1]

Слід зазначити, що в нинішній ситуації основною формою економічного взаємозв'язку територіально-локалізованих виробників продукції агрокомплексу, відповідних трансакційних інститутів і споживачів (а саме стійке відтворення подібного взаємозв'язку формує регіональні особливості агросфери, визначає структурні параметри й навіть безпосередньо саму делімітацію таксонів регіональної організації АПК) виступає ринок, а точніше – ціла система спеціалізованих і ієрархічно організованих ринків: продовольства й сільськогосподарської сировини, землі, трудових ресурсів АПК, його матеріально-технічних ресурсів та ін. (Рисунок 1).

Як наслідок, формується ситуація, коли з одного боку, регіональна організація агропромислового виробництва формується й функціонує в ринковому макросередовищі, з іншого, остання проявляється у своїх регіональних інваріантних формах – у вигляді регіональних економічних макросередовищ, у кожному з яких (якщо це не абсолютно ізольована, самодостатня система) незмінно відтворюються не тільки регіональні аспекти (спеціалізовані) ринки, але й мають місце їх локальні, а також національні й глобальні аналоги. Взаємодія подібних ієрархічних ринкових середовищ у рамках конкретного територіально-локалізованого ринку досягається завдяки дії спеціального механізму регіональної (локальної) адаптації ціни (як убік підвищення в регіонах з високим рівнем життя, так і убік зниження за рахунок державного дотування або цінової політики корпоративних структур), а також глибокої сегментації платоспроможного попиту, що орієнтується (в окремих своїх фрагментах) на відповідні ринки різного таксономічного рівня [2].

Будь-яка макроекономічна система являє собою явище не лише відносно замкнуте, але й взаємодіюче з іншими регіональними утвореннями й у зв'язку з цим інтегроване в економічний простір, який характеризується регіональною стратифікованістю і поляризованістю. Слід зазначити, що подібне бачення ринкового макросередовища регіоналізації, повністю кореспондується як із традиційним макроекономічним, так і регіональним (мезоекономічним) підходами, сприяє їх ефективному синтезу [3].

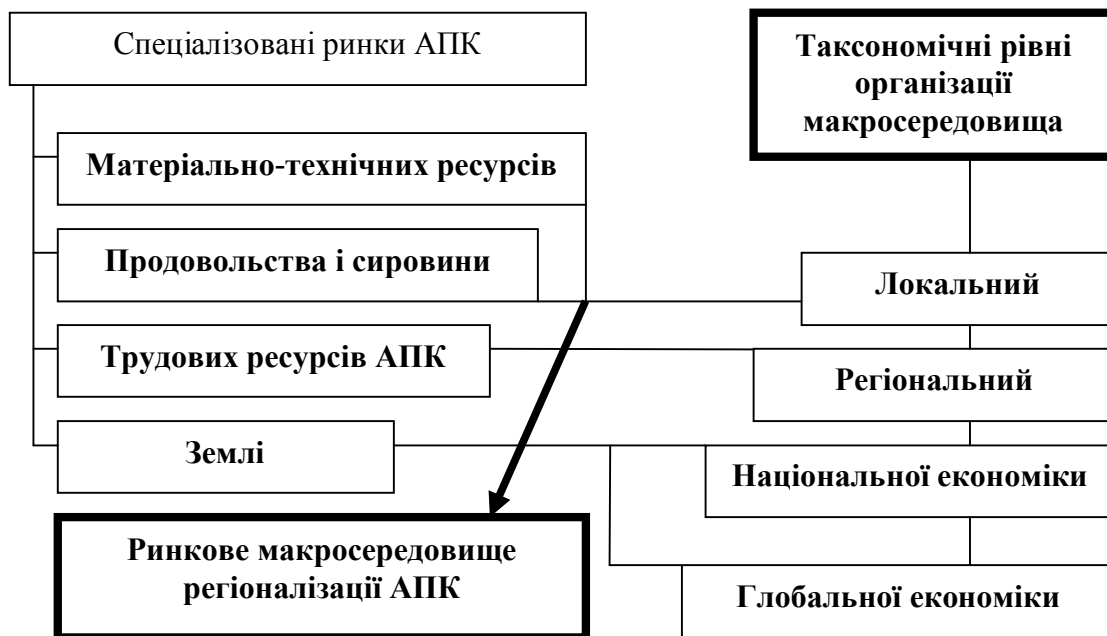

Рисунок 1 - Основні складові ринкового макросередовища регіоналізації АПК

Значимим фактом реструктуризації регіональної організації агросфери в сучасній макроекономічній ситуації в Україні виступає „наближення” сільськогосподарського виробництва до територій з потужним потенціалом попиту, що активізувало „розшарування” регіонів по структурно-відтворювальних параметрах, підсилило прояв поляризації.

Трансформація міжрегіональних пропорцій основних складових АПК і кореспондуюча з нею реструктуризація виробничо-технологічних і економічних зв'язків, відображаючи загальну деформацію регіональної організації агросфери, одночасно ілюструють і феномен рентоорієнтованої поведінки господарюючих суб'єктів, що реалізують потенціал регіоналізації у своїх економічних інтересах.

Дослідження земельної ренти й відповідних рентних відносин (А. Сміт, Д. Рікардо, К. Маркс, А. Маршал і ін.) відносять до категорії фундаментальної, традиційної для економічної науки проблематики. У зв'язку з цим, в контексті даного дослідження доцільно акцентувати увагу не стільки на самому факті рентних відносин або механізмі її формування, скільки на безпосередньому впливі „рентного фактора” на регіоналізацію, здатності земельної ренти виступати в якості економічної умови регіональної організації агропромислової сфери [3].

Прагнення до одержання додаткової (диференціальної) ренти стимулює господарюючі суб'єкти (і їхні регіональні угруповання) з однієї сторони до пошуку ефективної ринкової ніші (максимальної реалізації ресурсних факторів території, її конкурентних переваг), що дозволяє ідентифікувати власні умови агровиробництва як „кращі” і це призводить до формування ареалів і зон стійкої спеціалізації, з іншого боку – до гранично можливого (з урахуванням трансакцій) „освоєння” економічного простору, включенню в певну макрорегіональну цілісність територій з „середніми” і з „гіршими” умовами агровиробництва.

Економічні інтереси суб'єктів агробізнесу „гірших” територій орієнтують на певний ізоляціонізм у функціонуванні локального (регіонального) ринку, відокремлення територіально-локалізованого АПК як „замкнутої”, самодостатньої системи.

У результаті об'єктивно сформована диференціація аграрних територій на „кращі”, „гірші” і „середні” (інтереси останніх і, відповідно, їх „поведінка” в регіоналізації двоїста, що одночасно синтезує інтеграційний і дезінтеграційний моменти) призводить як до відокремлення окремих регіональних цілісностей, так і до об'єднання останніх у рамках метарегіонів, тобто фактично до конструювання й реструктурування територіально-локалізованих форм агропромислового виробництва на всіх рівнях таксономічної ієрархії, відтворенню регіональної організації АПК у цілому (рис. 2).

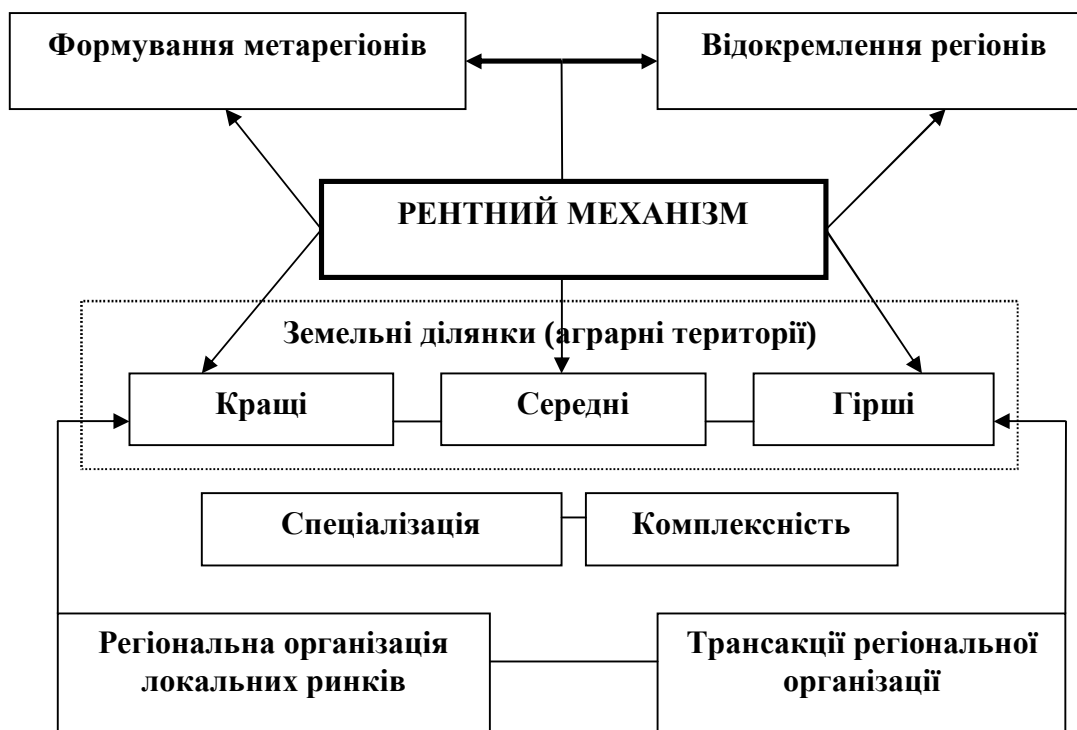

Рисунок 2 - Рентний механізм регіоналізації АПК: основні складові і наслідки

Акцентуючи увагу на рентній складовій механізму регіоналізації, слід відзначити, що в сучасній макроекономічній ситуації статут „кращих” або „гірших” ділянок у значній мірі визначається не тільки природно-екологічними (грунтова родючість, сприятливість для сільськогосподарського виробництва кліматичних умов і т.п.) умовами, але й зростаючою залежністю агропромислового виробництва (його регіональних об'єднань) від локальних соціально-економічних факторів (рівень платоспроможного попиту на місцевому продовольчому ринку, розвиток соціальної інфраструктури регіону, його інвестиційна привабливість, економіко-географічне положення та ін.), загальної соціально-економічної диференціації регіонів, зростання диспропорційності між ними за доходами і видатками населення, їх споживчою поведінкою, темпами економічного зростання, бюджетними можливостями і в цілому темпами і параметрами регіонального відтворення, особливостями залучення в макроекономічні структури й процеси.

Саме досягнення „кращого” (по відношенню до регіонів-конкурентів) статусу передбачає перманентне реструктурування сформованої системи агропромислового виробництва (у контексті загального інноваційного розвитку), знаходження нею ефективної ринкової спеціалізації й, що не менш важливо, якості комплексності. Причому останнє ініціює не лише існуюча ієрархічна організація й територіальна

„мозаїка” локальних ринків сільськогосподарської продукції, сировини й т.д., але й фактор трансакцій (доступність пріоритетних локальних ринків, відповідні транспортні витрати, інституційні витрати (дії регіональних владних структур, кримінальний „податок”, інститут посередництва та ін.), що також визначає як економічно доцільну географію господарських зв’язків, так і загальні територіально-локалізаційні параметри й особливості функціонування агропромислових комплексів.

Діалектична єдність спеціалізації (орієнтованості на зовнішні стосовно АПК регіону ринки з відповідним формуванням метарегіональних структур) і комплексності (повномасштабного використання всієї сукупності факторів і умов агропромислового виробництва в рамках його конкретних регіональних форм), що визначає розвиток будь-якого таксона регіональної організації агропромислової сфери, проявляється в її „розшаруванні” як у структурно-територіальному, так і в структурно-галузевому аспекті [4]. Останній виразно проглядається й для агросфери сучасних регіонів України, змушеної модифікуватися в умовах ринкової модернізації.

Для типового агропромислового регіону має місце факт диференціації регіональної системи аграрного виробництва на окремі структурні підрозділи, що різняться як своєю ринковою орієнтацією й, відповідно, динамікою й спеціалізацією, так і економічною ефективністю оброблення тих або інших культур, відокремлення в системі АПК регіону трьох основних секторів: 1) орієнтованого на зовнішні (стосовно регіону), у тому числі й закордонні, ринки; 2) спрямованого на місцевий (регіональний) ринок, представлений виробниками аграрної продукції й самою широкою товарною номенклатурою; 3) нетоварного (представленого, головним чином, господарствами населення, що концентрують виробництво значної частини картоплі, овочів, молока, м’яса, плодів і ягід та інших видів продукції).

Подібна, спровокована макроекономічною динамікою реструктуризація є фактичним підсумком і, одночасно, передумовою міжрегіональної господарської інтеграції й поділу праці, а, відповідно, і важливою складовою загальної регіоналізації агропромислової сфери.

Список літератури

- 1 Л.Г. Чернюк, Д.В. Клиновий. Розміщення продуктивних сил України. Навчальний посібник. – К., ЦУЛ, 2002
- 2 Веденичев П.Ф., Пасхавер Б.Й. Аграрный ресурсный потенциал Украины. – К.: Наукова думка, 2001. – 311 с.
- 3 Борщевський П.П., Ушкаренко В.О., Чернюк Л.Г., Мармуль Л.О. Регіональні агропромислові комплекси (теорія та практика розвитку). – К.: Наукова думка, 1996. – 262 с.
- 4 Поглиблення реформ в аграрному секторі економіки. www.kneu.kiev.ua

В данной статье исследовано влияние рыночной макросреды на процессы регионализации агропромышленной сферы, обнаружены основные составляющие рыночной макросреды регионализации АПК, проанализированы особенности функционирования рентного механизма регионализации АПК, его основные составляющие и последствия.

In this article explored influence of market regionalization on the processes of regionalization of agroindustrial sphere, found out the basic constituents of market regionalization of regionalization АПК, the features of functioning of the rent mechanism of regionalization АПК, his basic constituents and consequences, are analysed.